

Ks. SZYMON BADURA
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Teologiczny
<https://orcid.org/0009-0009-0107-9228>

REAKCJE WYBRANYCH CZASOPISM KATOLICKICH W STANACH ZJEDNOCZONYCH NA KARDYNALSKIE DUBIA Z 2023 R.

REACTIONS OF SELECTED CATHOLIC PERIODICALS IN THE UNITED STATES TO THE CARDINALS' DUBIA FROM 2023

ABSTRACT:

Opublikowanie papieskiej odpowiedzi na dubia w październiku 2023 r. wywołało szereg komentarzy wśród publicystów katolickich w Stanach Zjednoczonych. Wybór przez autora mediów amerykańskich jako przedmiotu badań podyktowany był faktem, iż stanowią one źródło wiedzy o działaniach Kościoła katolickiego, cytowane często w polskiej przestrzeni informacyjnej. Przywołany tekst papieża Franciszka służył wyjaśnieniu wątpliwości związanych z różnorodnymi przejawami papieskiej działalności, wyrażonych w pięciu pytaniach zredagowanych przez dwóch kardynałów, wspieranych przez trzech kolejnych, co do zgodności nowych rozwiązań pastoralnych Stolicy Apostolskiej z doktryną katolicką. Publikacja *Responsa ad dubia* spotkała się zarówno z ostrą krytyką przeciwników zmian dotychczasowego sposobu realizowania kościelnej misji, jak i z aprobatą inaczej myślących katolików, widzących w papieskich posunięciach przykład duszpasterskiego otwarcia Kościoła na osoby dotąd marginalizowane. Podjęcie przez autora artykułu analizy nad pojawiającymi się w amerykańskiej publicystyce komentarzami ujawniło istnienie zjawiska silnej polaryzacji poglądów katolików w USA na działania papieskie. Scharakteryzowanie argumentacji przedstawianej przez odległe od siebie światopoglądowo środowiska wierzących pozwoliło na ukazanie teologicznych różnic

The publication of the papal response to the dubia in October 2023 prompted a number of comments among Catholic publicists in the United States. The author's choice of U.S. media as an object of study was dictated by the fact that they are a source of knowledge about the actions of the Catholic Church, often quoted in the Polish news space. The referenced text by Pope Francis served to clarify doubts about various manifestations of papal activity, expressed in five questions drafted by two cardinals, supported by three more, as to the compatibility of the Holy See's new pastoral arrangements with Catholic doctrine. The publication of *Responsa ad dubia* was met with both fierce criticism from opponents of changes to the way the Church's mission has been carried out to date, and approval from differently-minded Catholics who see the papal moves as an example of the Church's pastoral opening to those hitherto marginalized. Undertaking an analysis by the author of the article of the comments appearing in American journalism, revealed the existence of a phenomenon of strong polarization of views of Catholics in the US on the papal actions. Characterization of the arguments undertaken by worldview-distant circles of believers made it possible to show the theological differences in the understanding of the mission and nature of the Church, present in the thinking of their representatives. The progressive

w rozumieniu misji i natury Kościoła, obecnych w myśleniu ich przedstawicieli. Postępujące zróżnicowanie w tak istotnej kwestii rodzi pytanie o jedność katolickiej wspólnoty, a przykład podziału obecnego w Kościele w Stanach Zjednoczonych pozostaje ilustracją podobnych procesów zachodzących w innych krajach, w tym w Polsce.

differentiation on such an important issue raises the question of the unity of the Catholic community. The example of the division present in the Church in the United States remains an illustration of similar processes taking place in other countries, including Poland.

Wstęp

Pontyfikat Franciszka upływa pod znakiem toczących się wewnątrz Kościoła katolickiego dyskusji, dotyczących kierunku, jaki powinna obrać wspólnota wierzących, by pełniej realizować swoją misję. Decyzje papieskie i publikowane przez Stolicę Apostolską dokumenty wzbudzają niesłabnące zainteresowanie opinii publicznej, co jest specyficznym fenomenem w dwudziestopiętnastowiecznych laicyzujących się społeczeństwach. Wyjątkowo żywa dysputa na tematy dotyczące przemian we wspólnocie katolickiej toczy się od wielu lat w Stanach Zjednoczonych. Katolicy, stanowiący tam znaczną, choć niedominującą grupę społeczną, są w swoich poglądach wyraźnie spolaryzowani – fakt ten sprzyja zintensyfikowaniu wewnątrzkościelnych dyskusji zarówno na poziomie akademickim, jak i w przestrzeni medialnej. W różnorodności reakcji i nastrojów panujących wśród Amerykanów można dostrzec echa istniejącego od pierwszej połowy XX w. wewnątrzkościelnego podziału na tych katolików, którzy skupiają swe wysiłki na zachowaniu dotychczasowego ujęcia kościelnego nauczania, stojąc w opozycji do współczesnych tendencji kulturowych, oraz tych, którzy w dialogu z nowoczesnością widzą szansę rozwoju doktryny, który umożliwi skorelowanie kościelnego przesłania z wymaganiami epoki¹.

Artykuł niniejszy stanowi przegląd opinii, będących reakcjami na ujawnienie papieskich odpowiedzi na dubia z 2023 r., opublikowanych na portalach wybranych amerykańskich periodyków katolickich głównego nurtu. Ujawnienie przez Stolicę Apostolską treści *Responsum ad dubia*, w ocenie autora, okazało się szczególnie znaczącym momentem dla toczącej się w Kościele katolickim w USA debaty. Autor usiłował odpowiedzieć na pytanie, na jakich założeniach zasadzają się rozbieżne opinie dziennikarzy i cytowanych przez nich biskupów co do propozycji pastoralnych obecnego papieża. Celem sporządzonego zestawienia jest prezentacja różnic w ocenie praktyk duszpasterskich papieża Franciszka, których dokonują przedstawiciele odległych od siebie światopoglądowo środowisk skupiających Amerykanów katolików. Podjęta analiza ma zamiar stać się krokiem w kierunku

¹ Charakterystyka wspomnianego podziału pomiędzy środowiskami katolików w Stanach Zjednoczonych jest przedmiotem badań wielu historyków i socjologów – P. Pazik, *Spotkania Kościoła z nowoczesnością – nowe amerykańskie badania nad katolicyzmem w XX w.*, „Dzieje Najnowsze” 52,4 (2020); I. Rusinowa, *Amerykański Kościół katolicki w pierwszej połowie XX wieku*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Historica” 110 (2022).

scharakteryzowania narastającego podziału wśród wierzących w całym świecie katolickim, nie wyłączając Polski.

W swoich badaniach autor oparł się w głównej mierze na materiałach prasowych umieszczonych na portalach trzech opiniotwórczych czasopism – periodyków „National Catholic Register”, „America”, oraz „National Catholic Reporter”. Z przeprowadzonej przez autora kwerendy zasobów internetowych portali Gosc.pl, Ekai.pl i Deon.pl (w okresie od października do grudnia 2023 r.) wynika, iż publikowane przez dziennikarzy wymienionych amerykańskich redakcji teksty są jednymi z najczęściej cytowanych w przestrzeni polskich mediów katolickich. Kryterium doboru materiałów prasowych był ich treściowy związek z badanym tematem. Wszystkie wyodrębnione teksty opublikowane zostały w październiku 2023 r., a więc w krótkim czasie po wydaniu papieskiej odpowiedzi na dubia. W ocenie autora, wybrane artykuły prasowe stanowią cenny materiał badawczy, ukazujący teologiczne motywacje różniących się od siebie środowisk dziennikarskich, a co za tym idzie, również ilustrujący spektrum poglądów podzielanych przez amerykańskich katolików.

Ujęte w badaniu periodyki, co bardzo charakterystyczne, przyjmują z góry założoną perspektywę redakcyjną, która jest ważnym kryterium doboru publikowanych na ich łamach treści. Magazyn „America” jest pismem jezuickim, którego misją jest „interpretowanie Kościoła dla świata oraz świata dla Kościoła”². Redaktorzy, jak sami twierdzą, chcą tworzyć medium będące platformą wymiany poglądów pomiędzy osobami zaangażowanymi w życie wspólnoty wierzących i społeczeństwa³. „America” jednoznacznie sprzyja kierunkowi odnowy proponowanemu przez Stolicę Apostolską – profil prowadzonych w czasopiśmie debat i otwartość periodyku na dialog ze światem wpisują się w charakter misji obecnego papieża. W podobnym tonie wypowiadają się publicyści „National Catholic Reporter” – czasopisma określanego mianem „niezależnego głosu w dziennikarstwie katolickim”, wspierającym realizację w Kościele katolickim postulatów środowisk dotychczas marginalizowanych⁴. Zadaniem, które stawiają przed sobą redaktorzy „National Catholic Register” – kolejnego czasopisma badanego przez autora artykułu – jest „udostępnianie oceny bieżących wydarzeń z perspektywy Magisterium”⁵. Środowisko dziennikarskie tego periodyku jest otwarcie krytyczne wobec działań papieża Franciszka, podejmując polemikę z tymi papieskimi wypowiedziami i gestami, które ocenia jako nieortodoksyjne i szkodliwe dla misji Kościoła katolickiego.

---

² Wszystkie tłumaczenia z języka angielskiego są tłumaczeniami własnymi autora artykułu.

³ „America Magazine”, *Mission*, <https://www.americamagazine.org/mission> [dostęp: 4.12.2023].

⁴ „National Catholic Reporter”, *About Us*, <https://www.ncronline.org/about-us> [dostęp: 20.02.2024].

⁵ „National Catholic Register”, *About us*, <https://www.ncregister.com/info/about-us> [dostęp: 4.12.2023].

1. Dubia z 2023 r. – tło powstania i analiza treści

Wątpliwości wyrażone w stosunku do papieża w 2023 r. są echem wcześniejszych, kierowanych przez kardynałów listów oraz trwających w debacie publicznej dyskusji wokół tego, w jaki sposób współczesne koncepcje antropologiczne mogą wpływać na katolickie rozumienie małżeństwa i rodziny⁶. W przestrzeni medialnej słyszalne były głosy zarówno zwolenników zmian pastoralnych⁷, jak i ich przeciwników, obawiających się nie tyle wprowadzenia nowej praktyki duszpasterskiej, co rewolucji, stojącej w sprzeczności z nauczaniem Kościoła. Dyskusje w tym temacie toczyły się już w tle obrad Nadzwyczajnego Synodu Biskupów w 2014 r. oraz w następującym po nim czasie przygotowania do synodu zwyczajnego w 2015 r.⁸ Punktem zwrotnym stało się wydanie posynodalnej adhortacji apostołskiej *Amoris laetitia* w 2016 r., po której, w tym samym roku, czterech hierarchów – kard. Walter Brandmüller, kard. Raymond Burke, kard. Joachim Meisner oraz kard. Carlo Caffarra – zwróciło się do Franciszka, prosząc o szczegółową interpretację wskazówek duszpasterskich zawartych w punktach 300–305 wspomnianego dokumentu⁹.

Praktyka tego rodzaju pytań zadawanych Stolicy Apostolskiej wobec rodzących się wątpliwości co do oceny doktrynalnej i moralnej podejmowanych w Kościele działań jest dobrze znanym i utrwalonym zwyczajem. Autorem tych swoistych interpelacji mogą być zarówno sami wierni, jak i pasterze, a ich rolą jest dążenie do wyjaśnienia powstających kontrowersji. Ma to, jak tę kwestię ujęła Kongregacja Nauki Wiary, prowadzić do „wspierania Kościoła powszechnego w lepszym odpowiadaniu na wymagania Ewangelii, rozwiązywania sporów oraz promowania zdrowej komunii w świętym Ludzie Bożym”¹⁰. Samo słowo *dubia* jest liczbą mnogą łacińskiego określenia *dubium*, które oznacza *wątpliwość*. Co do zasady pytania te, kierowane w stronę poszczególnych dykasterii bądź samego

⁶ Zob. A. Kobyliński, *Wpływ współczesnej rewolucji antropologicznej na rozumienie małżeństwa i rodziny*, „Studia Theologica Varsaviensia” 1 (2015).

⁷ Głośnym echem odbiła się publikacja rozmowy Paola Rodariego z abp. Victorem Manuelem Fernándezem, obecnie kardynałem i prefektem Dykasterii Nauki Wiary, którego zdaniem postulowane przemiany duszpasterskie w kwestii norm życia seksualnego nie dotyczą założeń dogmatycznych, ale są próbą rewizji stosowanego w nauczaniu Kościoła języka oraz realizacją wizji Franciszka, w której pierwszorzędym zadaniem wspólnoty katolickiej i jej pasterzy jest głoszenie orędzia Ewangelii, a nie obrona prawd moralnych bez względu na wszystko – V.M. Fernández, *Papież Franciszek: dokąd prowadzi Kościół? Rozmowa z Paolem Rodarim*, Kęty 2014.

⁸ Por. M. Olczyk, *Nadzwyczajny Synod Biskupów na temat rodziny Anno Domini 2014. Między wolą Chrystusa i wiarą Kościoła a oczekiwaniami świata*, „Teologia i Moralność” 2 (2016).

⁹ E. Pentin, *Full Text and Explanatory Notes of Cardinals' Questions on 'Amoris Laetitia'*, <https://www.ncregister.com/blog/full-text-and-explanatory-notes-of-cardinals-questions-on-amoris-laetitia>, 14.11.2016, [dostęp: 1.12.2023].

¹⁰ Kongregacja Nauki Wiary, *Komentarz do Responsum ad dubium Kongregacji Nauki Wiary odnośnie udzielania błogosławieństwa związkom osób tej samej płci*, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20210222_articolo-responsum-dubium-unioni_pl.html [dostęp: 30.11.2023].

biskupa rzymskiego, mają formę pytań zamkniętych, na które udziela się odpowiedzi przeczącej lub twierdzącej, dołączając zwykle argumentację¹¹.

Wystosowane w 2016 r. zapytania dotyczyły możliwości korzystania z sakramentów przez osoby rozwiedzione, żyjące w nowych związkach, które nie powstrzymują się od podejmowania aktów seksualnych, oraz spójności proponowanego przez papieża modelu „rozeznawania” z dotychczasową koncepcją sumienia. Autorzy odnieśli się w swoim tekście do kilku dokumentów Kościoła, w tym, najszerzej, do trzech ustępów encykliki Jana Pawła II *Veritatis splendor*, które traktują o istnieniu absolutnych norm moralnych, o niemożności usprawiedliwienia złego czynu ze względu na okoliczności lub intencje czyniącego oraz o odrzuceniu przez nauczanie Kościoła koncepcji twórczej roli sumienia¹². Kardynałowie do swoich pytań dołączyli wyjaśnienie pogłębiające kontekst wyrażonych przez nich wątpliwości. Treść dubiów wraz z ponowieniem apelu o udzielenie odpowiedzi zostały opublikowane przez autorów 14 listopada 2016 r. wobec braku oczekiwanej przez hierarchów reakcji ze strony Stolicy Apostolskiej. Zachowawczość Franciszka wobec postawionych pytań wywołała niezadowolenie wśród środowisk niechętnych papieskim zmianom pastoralnym – swoją dezaprobatę wyraził kard. Burke w wywiadzie udzielonym dla czasopisma „National Catholic Register” w listopadzie 2017 r. Występując w imieniu swoim i kard. Brandmüllera¹³, amerykański hierarcha wyraził zaniepokojenie mnogością rozbieżnych ze sobą wykładni wskazówek zawartych w *Amoris laetitia*, które, jego zdaniem, stały się przyczyną dezorientacji wśród wierzących¹⁴.

Zapowiedź zwołania Synodu o synodalności, równoległa działalność Niemieckiej Drogi Synodalnej oraz milczenie papieża po dubiach z 2016 r. skłoniła ich autorów i trzech kolejnych kardynałów ich wspierających – Juana Sandovala Íñiguez, Roberta Saraha i Josepha Zen Ze-kiuna – do wysłania 10 lipca 2023 r. nowych pytań dotyczących interpretacji Objawienia Bożego, błogosławienia osób w związkach homoseksualnych, rozumienia synodalności w Kościele katolickim, możliwości udzielania święceń kobietom oraz konieczności pokuty do otrzymania rozgrzeszenia sakramentalnego¹⁵. Dzień po otrzymaniu papież wysłał odpowiedzi wraz z uzasadnieniami, lecz ci sami kardynałowie w sierpniu 2023 r. przesłali Franciszkowi przeredagowaną wersję dubiów w celu uzyskania odpowiedzi „tak”

---

¹¹ Tamże.

¹² Zob. Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor* (1993), nr 56, 81, 79.

¹³ Dwóch pozostałych autorów dubiów zmarło pomiędzy wysłaniem zapytań a publikacją wspomnianego wywiadu.

¹⁴ E. Pentin, *Cardinal Burke Addresses the ‘Dubia’ One Year After Their Publication*, <https://www.ncregister.com/blog/cardinal-burke-addresses-the-dubia-one-year-after-their-publication>, 15.11.2017 r., [dostęp: 2.12.2023].

¹⁵ Dicastery for the Doctrine of the Faith, “*Dubia*” of two Cardinals (10 July 2023) and “*Respuestas*” of the Holy Father “*a los Dubia propuestos por dos Cardenales*” (11 July 2023), https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_risposta-dubia-2023_en.html [dostęp: 10.11.2023].

lub „nie”¹⁶. Kolejnym krokiem argentyńskiego papieża nie było jednak sprostanie oczekiwaniom kardynałów, lecz opublikowanie, na kilka dni przed otwarciem pierwszej sesji Synodu Biskupów, uprzednio zredagowanego tekstu, znanego jako *Responsa ad dubia*.

2. Analiza argumentacji przeciwnej papieskim rozstrzygnięciom

Dziennikarze czasopisma „National Catholic Register” po ujawnieniu przez papieża kardynalskich pytań i jego własnych odpowiedzi na nie opublikowali szereg wypowiedzi sygnatariuszy dubiów, odzwierciedlających ich krytyczny stosunek do Franciszkowych rozwiązań. Hierarchowie niepodzielający papieskiej linii myślenia i działania wyrażali w swoich komentarzach przekonanie, jakoby otrzymane odpowiedzi były nieprecyzyjne i, co za tym idzie, nierozstrzygujące i niewiążące¹⁷. Kardynał Zen stwierdził w tym względzie *expressis verbis*, że dla kardynałów, którzy wysłali dubia, papieski tekst nie jest adekwatną odpowiedzią, a fakt przeredagowania i przesłania nowych pytań Franciszkowi jest tego wyrazem¹⁸. Kardynałowie odrzucili również samą treść papieskich rozstrzygnięć – szczególnie krytycznie odnieśli się oni do pastoralnych implikacji, wynikających bezpośrednio z *Responsa ad dubia*.

W pierwszej kolejności sygnatariusze dubiów krytycznie ocenili papieską odpowiedź na pytanie o to, czy „Objawienie Boże powinno być reinterpretowane zgodnie z aktualnymi zmianami kulturowymi i antropologicznymi”¹⁹. Ojciec święty w swojej wypowiedzi skupił się na rozumieniu samego pojęcia „reinterpretacja”, widząc w nim narzędzie rozwoju doktryny katolickiej, użyteczne wyłącznie wtedy, gdy prowadzi do „lepszego wyrażania niektórych przeszłych twierdzeń Magisterium”²⁰. Franciszek posłużył się przy tej okazji przykładem zmiany stosunku Kościoła do niewolnictwa – jego zdaniem, odrzucenie wcześniej aprobowanych i umotywowanych biblijnie rozwiązań w tym względzie jest przykładem rozwoju katolickiego nauczania²¹. Słuszność tego argumentu zakwestionował kard. Zen, twierdząc, iż sprzeciw wobec niewolniczych praktyk jest już obecny w tekście Nowego Testamentu u św. Pawła. Ponadto w papieskiej zachęce do stałego

---

¹⁶ Kardynałowie – sygnatariusze dubiów – mieli stwierdzić, jak podaje „National Catholic Register”: „Odpowiedzi papieża Franciszka nie rozwiąły naszych wątpliwości, ale wręcz je pogłębiły” – por. E. Pentin, *Cardinals Send 'Dubia' to Pope Francis Ahead of Synod on Synodality*, <https://www.ncregister.com/news/cardinals-send-dubia-to-pope-ahead-of-synod-on-synodality>, 2.10.2023, [dostęp: 2.12.2023].

¹⁷ Tamże.

¹⁸ E. Pentin, *Cardinal Zen Calls Pope Francis' 'Dubia' Response on Same-Sex Blessings 'Pastorally Untenable'*, <https://www.ncregister.com/news/cardinal-zen-calls-pope-francis-dubia-response-on-same-sex-blessings-pastorally-untenable>, 12.10.2023, [dostęp: 9.01.2024].

¹⁹ Dicastery for the Doctrine of the Faith, *“Dubia” of two Cardinals (10 July 2023) and “Respuestas” of the Holy Father “a los Dubia propuestos por dos Cardenales” (11 July 2023)...*

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże.

rozeznawania tego, jak należy formułować prawdy wiary, hierarcha widzi zagrożenie dla czystości doktryny oraz uważa, że nowe ujmowanie prawd zbawczych musi być osadzone w „harmonijnej całości”, a nie może polegać na zestawianiu jednych twierdzeń przeciwko innym²².

Kardynałowie wyrazili swoją dezaprobatę również co do drugiego punktu *Responsa*, zawierającego wskazówki co do udzielania błogosławieństwa osobom żyjącym w związku homoseksualnym. W opublikowanej odpowiedzi ojciec święty z jednej strony wyraźnie przypomniał katolicką definicję małżeństwa, która, jak stwierdził, niezmiennie oznacza połączenie mężczyzny i kobiety w otwartej na życie, trwałej i wyłącznej wspólnoty²³. Jednocześnie Franciszek zachęcił w tym samym punkcie do życzliwości wobec osób żyjących w relacjach jednopłciowych, nie wykluczając możliwości udzielania im błogosławieństw²⁴. W jednej ze swoich medialnych wypowiedzi kard. Zen Ze-kium watykańskie propozycje w omawianej kwestii określił mianem „duszpastersko nie do utrzymania”²⁵. Kardynał wyraził zaniepokojenie powierzeniem możliwości rozeznawania poszczególnym wierzniom i ich duchowym opiekunom. W jego opinii, brak klarownych wytycznych w tym względzie niesie ze sobą groźbę kazuistyki, która może skutkować chaosem w sumieniach wierzących²⁶. Zen, przy tej samej okazji, wyraził zdziwienie posunięciem papieża, który, odnosząc się do relacji homoseksualnych, powołał się na punkty *Amoris laetitia*. W ocenie kardynała błędem jest zakwalifikowanie związku jednopłciowego jako międzyosobowej wspólnoty, realizującej przynajmniej częściowo i analogicznie cele małżeństwa²⁷. Hierarcha we wspomnianym błogosławieństwie widzi wyraz legitymizacji pozamałżeńskich stosunków seksualnych, co, w jego opinii, jest przeciwne kościelnej doktrynie²⁸. Zastrzeżenia w emerytowanym biskupie budzi ponadto wezwanie papieża do okazywania „czułości” osobom pozostającym w związkach homoseksualnych. Jego zdaniem, tak sformułowana zachęta oznacza zredukowanie podejścia do osób żyjących w jednopłciowych relacjach pozamałżeńskich do ich przyjęcia i akceptacji, bez przedstawiania im, jak to ujął, „obiektywnej prawdy, że aktywność homoseksualna jest grzechem, że jest sprzeczna z Bożym planem miłości”²⁹.

Trzecią odpowiedzią zawartą w papieskim tekście, szeroko komentowaną przez sygnatariuszy dubiów i publicystów, była ta dotycząca pytania o to, czy Kościół jest ze swej natury synodalny. W tej kwestii Franciszek odpowiedział twierdząco.

²² E. Pentin, *Cardinal Zen Calls Pope Francis' 'Dubia' Response on Same-Sex Blessings 'Pastorally Untenable'...*

²³ Dicastery for the Doctrine of the Faith, “*Dubia*” of two Cardinals (10 July 2023) and “*Respuestas*” of the Holy Father “a los *Dubia* propuestos por dos Cardenales” (11 July 2023)...

²⁴ Tamże.

²⁵ E. Pentin, *Cardinal Zen Calls Pope Francis' 'Dubia' Response on Same-Sex Blessings 'Pastorally Untenable'...*

²⁶ Tamże.

²⁷ Tamże, por. Franciszek, *Adhortacja apostolska Amoris laetitia* (2016).

²⁸ E. Pentin, *Cardinal Zen Calls Pope Francis' 'Dubia' Response on Same-Sex Blessings 'Pastorally Untenable'...*

²⁹ Tamże.

Zaznaczył przy tym, że jego opinia odnosi się do specyficznego rozumienia synodalności jako uczestnictwa całego ludu Bożego w kształtowaniu i realizowaniu kościelnej misji w świecie. Argentyński papież zwrócił ponadto uwagę na zagrożenie, które wynika z ewentualnych ambicji siłowego narzucenia wszystkim katolikom idei, którym hołduje wyłącznie część wierzących³⁰. Wyraźny sprzeciw względem takiego interpretowania idei synodalności przez papieża wyraził kard. Raymond Burke podczas konferencji zorganizowanej przez włoską gazetę „Nuova Bussola Quotidiana” w Rzymie 3 października 2023 r., noszącej tytuł *Synodalna Wieża Babel*. W jednym z wystąpień amerykański purpurat stwierdził, iż pojęcie „synodalność” jest neologizmem w kościelnej doktrynie. Jego zdaniem, historyczność tego określenia usiłuje się udowodnić przez sztuczne powiązanie tej koncepcji ze sposobem funkcjonowania Kościołów Wschodnich. Wspomniany termin kardynał uważa za abstrakcyjny i określa go mianem „niedawnego wynalazku”, uzasadniającego nowy – i błędny jego zdaniem – sposób udziału świeckich w zarządzaniu wspólnotą kościelną³¹. Burke w promowaniu synodalności Kościoła widzi zagrożenie osłabienia jego tożsamości jako „jednego, świętego, katolickiego i apostołskiego”³². Co istotne, kardynał wyraził przy tej okazji pogląd jednoznacznie sprzeczny ze sformułowaną przez papieża odpowiedzią na trzecie dubium, twierdząc, że misyjność i synodalność nie są istotnymi cechami Kościoła, ale jego przymiotami³³. Głos w sprawie zabrał również kard. Zen – emerytowany biskup odrzucił wizję, w której, zgodnie z założeniami synodalności, hierarchowie mają nie tylko „słyszeć”, ale i „słuchać” ludu Bożego. W tym wezwaniu biskupów do posłuszeństwa wiernym kardynał dostrzega odwrócenie hierarchicznego porządku Kościoła, mającego swoje źródła w nauczaniu apostołów³⁴.

Krytyka Franciszkowej wizji wyrażonej w trzeciej odpowiedzi na dubia była jednocześnie skierowana w stronę sposobu organizacji trwającego równolegle synodu, który, zdaniem niektórych, nadał osobom świeckim uprawnienia, które są zarezerwowane wyłącznie dla pełniących urząd biskupi, co skutkuje prawną nieważnością zgromadzenia³⁵. Podobną opinię wyraził meksykański kardynał Iñiguez, który w wywiadzie zrelacjonowanym przez „National Catholic Register”

³⁰ Dicastery for the Doctrine of the Faith, “*Dubia*” of two Cardinals (10 July 2023) and “*Respuestas*” of the Holy Father “a los Dubia propuestos por dos Cardenales” (11 July 2023)...

³¹ S. Tadié, *The ‘Dubia’ Were Not Meant as an Attack on the Pope, Cardinal Burke Says*, <https://www.ncregister.com/cna/the-dubia-were-not-meant-as-an-attack-on-the-pope-cardinal-burke-says>, 5.10.2023 r., [dostęp 30.10.2023].

³² C. Wooden, ‘*Synodal Babel*’: Cardinal Burke says synod will weaken the church’s moral teachings, <https://www.americamagazine.org/faith/2023/10/04/cardinal-raymond-burke-synod-babel-246199>, 4.10.2023 r., [dostęp 6.02.2024].

³³ „Missionary nature and synodality as qualities, not “attributes” or “essential features” [marks] of ecclesial life”; R. Burke, *Synodality contradicts the true identity of the Church*, <https://newdailycompass.com/en/cardinal-burke-synodality-contradicts-the-true-identity-of-the-church>, 8.10.2023 r., [dostęp: 5.12.2023].

³⁴ E. Pentin, *Cardinal Zen Calls Pope Francis’ ‘Dubia’ Response on Same-Sex Blessings ‘Pastorally Untenable’...*

³⁵ Opinię taką wyraził m.in. kanonista Gerald Murray – S. Tadié, *The ‘Dubia’ Were Not Meant as an Attack on the Pope, Cardinal Burke Says...*

stwierdził, iż trwający synod nie posiada kompetencji doktrynalnych, a jedynie pastoralne, gdyż te przynależą wyłącznie do głowy Kościoła i przedstawicieli episkopatu – stąd, jego zdaniem, trwającego wówczas w Rzymie spotkania nie można określać mianem Synodu Biskupów³⁶.

Co do czwartej papieskiej odpowiedzi na dubia komentatorzy, w tym kardynałowie sygnatariusze, jak do poprzednich, odnieśli się krytycznie, tym razem jednak w całości odrzucając jej treść. Franciszek, zapytany m.in. o to, czy „czy nauczanie listu apostołskiego św. Jana Pawła II *Ordinatio Sacerdotalis*, który naucza jako definitywną prawdę, że niemożliwe jest udzielanie święceń kapłańskich kobietom, jest nadal aktualne”³⁷, z jednej strony zobowiązał wszystkich do wierności aktualnym przepisom, zakazującym udzielania święceń kobietom, z drugiej jednak nie zaprzeczył zasadności podjęcia badań w tym zakresie. Papież odwołał się przy tym do przykładu naukowych poszukiwań odpowiedzi na pytanie o ważność sakramentu święceń we wspólnocie anglikańskiej³⁸. Zdaniem kard. Zen Ze-kiuna, papieska wskazówka jest wewnętrznie sprzeczna, gdyż zezwala na dyskusję nad tym, co jego zdaniem zostało już definitywnie rozstrzygnięte. Co więcej, hierarcha uważa, że porównanie debaty w kwestii ważności ordynacji anglikańskiej do namysłu nad możliwością ministerialnego kapłaństwa kobiet jest nietrafione. Jego zdaniem, pierwsze zagadnienie jest problemem historycznym, podczas gdy druga sprawa ma charakter teologiczny³⁹.

Piąte dubium dotyczyło kwestii możliwości udzielenia rozgrzeszenia sakramentalnego w sytuacji, gdy penitent nie wyraża skruchy za grzechy. Papież w swoim *Responsum*, odnosząc się do nauczania Jana Pawła II, zaznaczył, że sama chęć spowiedzi może być zewnętrznym wyrazem żalu i chęci pokuty, zatem, jego zdaniem, duszpasterze nie powinni „wymagać od wiernych zbyt precyzyjnych i pewnych intencji poprawy”; dodał przy tej okazji, iż, w jego opinii, „przewidywalność nowego upadku nie umniejsza autentyczności intencji”⁴⁰. Co do tej odpowiedzi wypowiedział się kard. Zen, nie odrzucając w pełni jej brzmienia. Zwrócił przy tej okazji uwagę na fakt, iż spowiednicy w swej posłudze muszą być wierni zasadom regulującym możliwość rozgrzeszania, które jest warunkowane skruchą i wyrażeniem woli zerwania z grzechem. W jego opinii, przyjęcie takiej optyki ukazuje prawdę o tym, że szczęście wynikające z czystego sumienia jest nie tylko

³⁶ Warto w tym kontekście przytoczyć opinię Stefano Fontany, dyrektora Obserwatorium Nauki Społecznej Kościoła Van Thuân, który zauważył, że pojęcia i słowa kluczowe opracowane wokół pojęcia „synodalność” w ostatnich latach, zwłaszcza w *Instrumentum laboris*, były pod wpływem takich nurtów, jak egzystencjalizm, marksizm i, bardziej ogólnie, historyzm. Jego zdaniem, „zmiana doktryny poprzez nową synodalność nie jest powierzona doktrynie, ale praktyce; to praktyka decyduje o tym, co robimy” – por. tamże.

³⁷ Dicastery for the Doctrine of the Faith, “*Dubia*” of two Cardinals (10 July 2023) and “*Respuestas*” of the Holy Father “a los Dubia propuestos por dos Cardenales” (11 July 2023)...

³⁸ Tamże.

³⁹ E. Pentin, *Cardinal Zen Calls Pope Francis’ ‘Dubia’ Response on Same-Sex Blessings ‘Pastorally Untenable’*...

⁴⁰ Dicastery for the Doctrine of the Faith, “*Dubia*” of two Cardinals (10 July 2023) and “*Respuestas*” of the Holy Father “a los Dubia propuestos por dos Cardenales” (11 July 2023)...

obietnicą zbawienia w przyszłości, ale może być odczuwane już teraz, jako skutek podjętej w życiu szczerej pokuty⁴¹.

3. Charakterystyka tekstów przychylnych propozycjom Franciszka

W przeciwieństwie do dziennikarzy niechętnych wobec papieskich rozstrzygnięć zawartych w *Responsa*, publicyści popierający linię Franciszka nie skupili się na referowaniu wypowiedzi poszczególnych biskupów. Komentarze docierające z mediów przychylnych decyzjom papieża oparły się na poszerzonej analizie wypowiedzi ojca świętego, zestawiając je z całą dotychczasową linią działań i wypowiedziami Stolicy Apostolskiej. W periodyku „America” styl Franciszkowych reakcji na dubia określono jako odpowiedzi „tak, ale”, ukazując fakt, iż papież co do zasady zgodził się z tezami zawartymi w pytaniach kardynałów, rozszerzając jednak perspektywę ich rozumienia i nowych możliwości zastosowania ich w praktyce pastoralnej⁴². W podobnym, pełnym uznania, tonie wypowiedzieli się publicyści czasopisma „National Catholic Reporter”. W jednym z tekstów zauważono, iż odpowiedzi zostały, w ich opinii, „znakomicie przygotowane” i przybrały ton bardziej duszpasterskich wskazówek niż systematycznego wykładu teologii⁴³. Cytowana w jednym z artykułów prof. Michelle Loris miała ów Franciszkowy styl wypowiedzi porównać do sposobu mówienia samego Jezusa, który, jak stwierdziła: „często odpowiadał tym, którzy próbowali go oszukać i złapać w pułapkę, wzywając swoich oskarżycieli do głębszego wnikięcia w swoje serce i wiarę”⁴⁴. Uwidacznia się w przytoczonej wypowiedzi opinia, przeważająca wśród zwolenników papieskiego sposobu myślenia, jakoby sama treść przesłanych przez kardynałów zapytań odsłaniała ich nieszczerą intencję i chęć zamknięcia drogi do dyskusowania poruszonych tematów podczas zgromadzenia synodalnego⁴⁵.

W innym miejscu kontynuowano krytykę działań sygnatariuszy dubiów, określając ich sposób rozumienia fenomenu Tradycji Kościoła jako infantylny, oparty na podstawowej wiedzy katechizmowej. Zdaniem amerykańskiego publicysty Thomasa Reese’a, ów model myślenia jest pokłosiem mentalności kontrreformacyjnej, która w każdej zmianie widzi herezję, a swoją doktrynę kształtuje w głównej mierze na zaprzeczaniu poglądom niedającym się ująć w prostych i czytelnych

---

⁴¹ E. Pentin, *Cardinal Zen Calls Pope Francis' 'Dubia' Response on Same-Sex Blessings 'Pastorally Untenable'...*

⁴² C. Dulle, *Synod Diary: Pope Francis' response to the 'dubia cardinals' tells us a lot about the synod*, <https://www.americamagazine.org/faith/2023/10/03/synod-diary-radcliffe-children-246196> [dostęp: 30.10.2023].

⁴³ M.S. Winters, *Pope Francis' responses to the „dubia” cardinals were brilliantly done*, <https://www.ncronline.org/opinion/ncr-voices/pope-francis-responses-dubia-cardinals-were-brilliantly-done> [dostęp: 7.02.2024].

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Tamże.

formułach⁴⁶. Taki sposób myślenia – zdaniem autora cytowanego artykułu – nie jest wystarczający do objęcia zagadnień, wymagających pogłębionego studium historii i uwzględnienia złożoności teologii katolickiej⁴⁷. W podobny sposób odniesiono się do poszczególnych rozstrzygnięć papieskich, nie skupiając się na ich warstwie doktrynalnej, z uwagi na jej, w ich opinii, nierewolucyjność, ale podkreślając wymiar wskazówek Franciszka dla praktyki duszpasterskiej. Przykładowo, odnosząc się do odpowiedzi na pierwsze dubium, dotyczące niezmienności Objawienia Bożego, zauważono, iż ojciec święty w swej wypowiedzi zaakcentował rolę Objawienia, które ma służyć „dla zbawienia wszystkich”⁴⁸ – ma to, zdaniem publicysty Michaela White’a, oznaczać, że jest ono narzędziem w służbie człowieka, które ma pobudzać ludzi do poszukiwania prawdy i nawrócenia, a nie jest środkiem do zdobywania samozadowolenia i wyższości wśród wyznawców katolickiego nauczania⁴⁹.

Licznych komentarzy w amerykańskich mediach katolickich, aprobujących papieskie propozycje doczekało się zapytanie kardynałów dotyczące możliwości błogosławieństwa osób żyjących w związkach innych niż małżeństwo sakramentalne. Komentatorzy zwrócili uwagę na sprzeczność zachodzącą pomiędzy rozstrzygnięciem Franciszka a poprzednią opinią Stolicy Apostolskiej w tej kwestii⁵⁰. Ich zdaniem, zasygnalizowanie przez papieża możliwości rozeznawania „czy istnieją formy błogosławieństwa, o które prosi jedna lub więcej osób, które nie przekazują błędnej koncepcji małżeństwa”, jest próbą wycofania się z postanowień poprzednio wydanego w tej sprawie dokumentu⁵¹. Zdaniem prof. Cathleen Kaveny, której wypowiedź przytacza „National Catholic Reporter”, sposób udzielenia odpowiedzi na drugie pytanie z kardynalskiej listy przypomina klimat debaty toczącej się w Kościele katolickim w połowie XX w. na temat wolności religijnej. W tamtym czasie zwolennicy utrzymania duszpasterskiego i dogmatycznego *status quo* w tej kwestii zadawali pytanie o to, w jaki sposób można nadawać jakiegokolwiek prawa

⁴⁶ T. Reese, *Conservative cardinals have five questions or „dubia.” I have six*, <https://www.nronline.org/opinion/ncr-voices/conservative-cardinals-have-five-questions-or-dubia-i-have-six> [dostęp: 7.02.2024].

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ Dicastery for the Doctrine of the Faith, *“Dubia” of two Cardinals (10 July 2023) and “Respuestas” of the Holy Father “a los Dubia propuestos por dos Cardenales” (11 July 2023)*...

⁴⁹ M.S. Winters, *Pope Francis’ responses to the „dubia” cardinals were brilliantly done*...

⁵⁰ J. McElwee, C. White, *Pope signals openness to blessings for gay couples, study of women’s ordination*, <https://www.nronline.org/vatican/vatican-news/news/pope-signals-openness-blessings-gay-couples-study-womens-ordination>, [dostęp: 7.02.2024].

⁵¹ 22.02.2021 r. Stolica Apostolska odpowiedziała negatywnie na pytanie o to, czy Kościół ma władzę udzielania błogosławieństwa związkom osób tej samej płci – por. Kongregacja Nauki Wiary, *Responsum ad dubium Kongregacji Nauki Wiary odnośnie udzielania błogosławieństwa związkom osób tej samej płci*, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20210222_responsum-dubium-unioni_pl.html [dostęp: 7.02.2024]. Późniejsza Deklaracja *Fiducia supplicans* z 18.12.2023 r. zawiera wyjaśnienie zgodności papieskiej odpowiedzi na dubia z treścią poprzedniego rozstrzygnięcia Kongregacji Nauki Wiary. Niezależnie od tego wciąż żywa jest dyskusja nad znaczeniem Deklaracji, będącej rozwinięciem papieskiego *Responsa ad dubia* z października 2023 r. – por. Dykasteria Nauki Wiary, *Deklaracja Fiducia supplicans* (2023).

„falszywym religiom”, skoro, zgodnie z uprzednimi orzeczeniami, nie posiadają one żadnego znaczenia, i jako błąd nie posiadają żadnych praw w Kościele. Według Kaveny, zwolennicy reform tamtego czasu nie silili się na rozbudowaną argumentację teologiczną wobec takich zarzutów, ale poprzestali na przeformułowaniu postawionego pytania w taki sposób, aby dotyczyło ono godności osób, na której zasada się wolność wyznania każdego człowieka, a nie kwestii moralnego osądu systemów religijnych nieuznających prawd katolickiej wiary. Podobnym schematem, zdaniem amerykańskiej profesor, miał się posłużyć Franciszek, odzegnując się od dyskusji co do moralnej oceny aktów homoseksualnych, a skupiając się na szukaniu dróg do umożliwienia pełniejszego uczestnictwa we wspólnocie wierzących katolikom trwającym w innych niż sakramentalne małżeństwo związkach⁵².

Podsumowanie

Podjęta przez autora artykułu analiza opublikowanych na łamach trzech amerykańskich katolickich czasopism wypowiedzi medialnych, będących reakcją na papieską odpowiedź na dubia, pozwoliła na ukazanie specyfiki poszczególnych środowisk redakcyjnych. Ożywiona debata tocząca się w październiku 2023 r. w mediach amerykańskich stała się kolejną okazją do wyrażenia przez publicystów aprobaty bądź dezaprobaty wobec kierunku, który nadaje Kościołowi papież Franciszek. Autor w toku badań dostrzegł, że podnoszone przez redaktorów argumenty są reprezentacją poglądów podzielanych przez katolików w Stanach Zjednoczonych. Analiza treści medialnych pozwala zauważyć, że kościelna wspólnota w USA jest wewnętrznie zróżnicowana w kwestii oceny obecnego pontyfikatu. Istniejącego podziału nie sposób jednak zamknąć w pojęciach charakterystycznych dla opisu sporu politycznego. Amerykanie katolicy to nie „konserwatyści” i „progresiści” zwrócenie przeciwko sobie – zauważalny podział jest bardziej złożony, warty podjęcia dalszych badań.

Dokonane w artykule zestawienie opinii amerykańskich publicystów katolickich pozwala na wysunięcie wniosku, iż poglądy, które wyrażają dziennikarze badanych periodyków, wyrastają z odmiennego rozumienia Kościoła katolickiego i jego misji. Publicyści czasopisma „New Catholic Register” skupili się na nagłaśnianiu opinii sygnatariuszy dubiów, wyrażających swoje poważne wątpliwości co do zgodności nauczania papieskiego z Tradycją Kościoła. W powoływaniu się niemal wyłącznie na głosy hierarchów można dostrzec wyraz przekonania o tym, iż odpowiedzialność za Kościół spoczywa głównie na barkach biskupów i kardynałów. Taki punkt widzenia jest charakterystyczny dla katolików niechętnych wobec zmian w dotychczasowym modelu zarządzania wspólnotą wierzących. Największym atutem obowiązującego przez ostatnie wieki sposobu administrowania Kościołem jest, w oczach krytyków obecnego papieża, jego długowieczność – wskazują na to kontrargumenty wysuwane

⁵² M.S. Winters, *Pope Francis' responses to the „dubia” cardinals were brilliantly done...*

w stronę pojęcia synodalności, opierające się na odrzucaniu go jako nowatorskiego i niehistorycznego.

Depozyt wiary kardynałowie sygnatariusze, a co za tym idzie, również publicyści katoliccy niechętni Franciszkowi, rozumieją jako coś z natury niezmiennego, a we wszelkiej modyfikacji widzą zagrożenie dla czystości wiary. Jest to niezwykle wyraziste w ich reakcjach wobec papieskich prób duszpasterskiego włączania w życie Kościoła osób w związkach nieregularnych. Wyraźny jest ponadto ich sprzeciw wobec charakterystycznego dla Franciszka sposobu redagowania swoich wypowiedzi, pozostawiającego szerokie pole do różnorodnych pastoralnych implikacji. Zdaniem papieskich adwersarzy, ów „Franciszkowy styl” powoduje zamieszanie i osłabia pozycję Kościoła. Głos Urzędu Nauczycielskiego Kościoła w wizji katolików krytykujących papieża ma być jednoznaczny, klarowny i niepoddający się wymaganiom epoki. Mówiąc w skrócie, w ich opinii, to nie Kościół ma naginać się po to, by zmieścił się w nim każdy, ale to poszczególni ludzie mają podejmować takie decyzje, które umożliwią im wejście w zakres kościelnych przepisów. Katolicka wspólnota to w tym systemie myślowym wymagająca nauczycielka i surowa matka, wkładająca wysiłek w utrzymanie dyscypliny dla dobra swoich dzieci, dla zapewnienia im najlepszej przyszłości – w tym kontekście: zbawienia.

W przeciwieństwie do redaktorów krytycznie nastawionych do obecnego papieża, publicyści podzielający wizję Franciszka wyrażają własne opinie i wnioski, niejednokrotnie przytaczając uzasadniające je tezy uznanych autorytetów w świecie akademickim. Niepowoływanie się na zdanie biskupów i kardynałów jest w tym względzie znaczące – dostrzec w tym można przekonanie, iż pełne prawo do interpretowania papieskich rozstrzygnięć przysługuje każdemu człowiekowi, a mnogość różnych dróg myślowych i konceptów jest zaletą, a nie wadą. Komentatorzy magazynów „America” i „New Catholic Reporter” z uznaniem przyjmują sposób formułowania myśli przez Franciszka, dostrzegając w ich pozorowanej niejednoznaczności jego teologiczny kunszt, wysuwający na pierwszy plan człowieka z jego realnymi, a nie czysto teoretycznymi wyzwaniem. W tych środowiskach dziennikarskich daje się zauważyć wyrażaną przez jego przedstawicieli pewność zachowywania przez obecnego papieża ciągłości kościelnego nauczania, w którym zmiany są przejawem rozwoju, a nie zerwania z dogmatem.

Pomimo niewątpliwych i znaczących różnic trwająca w katolickich mediach w Stanach Zjednoczonych debata nad kształtem wspólnoty katolickiej jest przejawem żywego zainteresowania amerykańskich katolików tematyką okołokościelną. Dostrzegalnym zagrożeniem jest możliwość pogłębiania się polaryzacji, która utrudnia otwarty dialog i znalezienie wspólnych rozwiązań. Fakt istnienia tak dalece posuniętej przeciwstawności poglądów unaocznia możliwość utrwalenia się obecnego w Kościele podziału, i co za tym idzie, powstania wewnętrznie zróżnicowanej wspólnoty katolickiej, zbieżnej ze sobą wyłącznie na poziomie podstawowych prawd wiary i fundamentalnych założeń. Uniknięcie tego rodzaju rozbicia jest, w ocenie autora, istotnym wyzwaniem stojącym przed Kościołem w USA.

Amerykańskie media katolickie mogą być w tym względzie pomocne, stanowiąc platformę wymiany poglądów i opinii.

Przywołany w niniejszym artykule przykład dyskusji prowadzonej na łamach katolickiej publicystyki w Stanach Zjednoczonych pozostaje ilustracją podobnych dysput trwających w innych krajach i kręgach kulturowych. Podjęcie szerszej analizy tego zjawiska stanowi pole do dalszych badań naukowych, których użyteczność dla teologii wynika z aktualności problemu i konieczności poszukiwania narzędzi budowania jedności całej wspólnoty katolickiej.

Bibliografia

- America Magazine, *Mission*, <https://www.americamagazine.org/mission> [dostęp: 4.12.2023].
- Burke R., *Synodality contradicts the true identity of the Church* <https://newdailycompass.com/en/cardinal-burke-synodality-contradicts-the-true-identity-of-the-church>, 8.10.2023 r., [dostęp: 5.12.2023].
- Dicastery for the Doctrine of the Faith, “*Dubia*” of two Cardinals (10 July 2023) and “*Respuestas*” of the Holy Father “*a los Dubia propuestos por dos Cardenales*” (11 July 2023), https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_risposta-dubia-2023_en.html, [dostęp: 10.11.2023].
- Dulle C., *Synod Diary: Pope Francis’ response to the ‘dubia cardinals’ tells us a lot about the synod*, <https://www.americamagazine.org/faith/2023/10/03/synod-diary-radcliffe-children-246196>, [dostęp: 30.10.2023].
- Dykasteria Nauki Wiary, Deklaracja *Fiducia supplicans* (2023).
- Fernández V.M., *Papież Franciszek: dokąd prowadzi Kościół? Rozmowa z Paolem Rodarim*, tłum. B. Badyńska i P. Rak, Kęty 2014.
- Franciszek, Adhortacja apostolska *Amoris laetitia* (2016).
- Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor* (1993).
- Kobyliński A., *Wpływ współczesnej rewolucji antropologicznej na rozumienie małżeństwa i rodziny*, „*Studia Theologica Varsaviensa*” 1 (2015), s. 11-36.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Komentarz do Responsum ad dubium Kongregacji Nauki Wiary odnośnie udzielania błogosławieństwa związkom osób tej samej płci*, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20210222_articolo-responsum-dubium-unioni_pl.html [dostęp: 30.11.2023].
- Kongregacja Nauki Wiary, *Responsum ad dubium Kongregacji Nauki Wiary odnośnie udzielania błogosławieństwa związkom osób tej samej płci*, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20210222_responsum-dubium-unioni_pl.html [dostęp: 7.02.2024].
- McElwee J., White C., *Pope signals openness to blessings for gay couples, study of women’s ordination*, <https://www.ncronline.org/vatican/vatican-news/news/pope-signals-openness-blessings-gay-couples-study-womens-ordination> [7.02.2024].
- National Catholic Register, *About us*, <https://www.ncregister.com/info/about-us> [dostęp: 4.12.2023].

- National Catholic Reporter, *About Us*, <https://www.ncronline.org/about-us> [dostęp: 20.12.2024].
- Olczyk M., *Nadzwyczajny Synod Biskupów na temat rodziny Anno Domini 2014. Między wolą Chrystusa i wiarą Kościoła a oczekiwaniami świata*, „Teologia i Moralność” 2 (2016), s. 41-60.
- Pazik P., *Spotkania Kościoła z nowoczesnością – nowe amerykańskie badania nad katolicyzmem w XX w.*, „Dzieje Najnowsze” 4 (2020), s. 151-164.
- Pentin E., *Cardinal Zen Calls Pope Francis’ ‘Dubia’ Response on Same-Sex Blessings ‘Pastorally Untenable’*, <https://www.ncregister.com/news/cardinal-zen-calls-pope-francis-dubia-response-on-same-sex-blessings-pastorally-untenable>, 12.10.2023 r. [dostęp: 9.01.2024].
- Pentin E., *Cardinals Send ‘Dubia’ to Pope Francis Ahead of Synod on Synodality*, <https://www.ncregister.com/news/cardinals-send-dubia-to-pope-ahead-of-synod-on-synodality>, 2.10.2023 r., [dostęp: 2.12.2023].
- Pentin E., *Cardinal Burke Addresses the ‘Dubia’ One Year After Their Publication*, <https://www.ncregister.com/blog/cardinal-burke-addresses-the-dubia-one-year-after-their-publication>, 15.11.2017 r., [dostęp: 2.12.2023].
- Pentin E., *Full Text and Explanatory Notes of Cardinals’ Questions on ‘Amoris Laetitia’*, <https://www.ncregister.com/blog/full-text-and-explanatory-notes-of-cardinals-questions-on-amoris-laetitia>, 14.11.2016 r., [dostęp: 1.12.2023].
- Reese T., *Conservative cardinals have five questions or „dubia.” I have six*, <https://www.ncronline.org/opinion/ncr-voices/conservative-cardinals-have-five-questions-or-dubia-i-have-six>, [dostęp: 7.02.2024].
- Rusinowa I., *Amerykański Kościół katolicki w pierwszej połowie XX wieku*, „Acta Universitatis Lodzianae. Folia Historica” 110 (2022), s. 375-399.
- Tadié S., *The ‘Dubia’ Were Not Meant as an Attack on the Pope, Cardinal Burke Says*, <https://www.ncregister.com/cna/the-dubia-were-not-meant-as-an-attack-on-the-pope-cardinal-burke-says>, 5.10.2023 r., [dostęp: 30.10.2023].
- Winters M.S., *Pope Francis’ responses to the „dubia” cardinals were brilliantly done*, <https://www.ncronline.org/opinion/ncr-voices/pope-francis-responses-dubia-cardinals-were-brilliantly-done> [dostęp: 7.02.2024].
- Wooden C., *‘Synodal Babel’: Cardinal Burke says synod will weaken the church’s moral teachings*, <https://www.americamagazine.org/faith/2023/10/04/cardinal-raymond-burke-synod-babel-246199>, 4.10.2023 r., [dostęp: 6.02.2024].

Słowa kluczowe: dubia, papież Franciszek, Kościół rzymskokatolicki, katolicy amerykańscy, polaryzacja

Keywords: dubia, Pope Francis, Roman Catholic Church, American Catholics, polarization